

Väljaandja:	Riigikogu
Akti liik:	seadus
Teksti liik:	algtekst-terviktekst
Redaktsiooni jõustumise kp:	01.06.2002
Redaktsiooni kehtivuse lõpp:	30.06.2002
Avaldamismärge:	RT I 1993, 25, 435

Välja kuulutanud
Vabariigi President
13.05.1993 otsus nr 96

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus

Vastu võetud 05.05.1993

I. osa Üldsätted

§ 1. Seaduse eesmärk

Käesolev seadus sätestab põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse korra ja kohtute pädevuse.

§ 2. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohus

(1) Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuks on Riigikohus. Riigikohtu koosseisus moodustatakse põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukollegium.

(2) Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukollegiumi moodustamise korra ja liikmete arvu sätestab kohtute seadus.

(3) Käesoleva seaduse paragrahv 9 3. lõikes sätestatud juhtudel vaatab põhiseaduslikkuse järelevalve asju läbi Riigikohtu üldkogu.

(4) Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukollegiumi ja üldkogu töökorra sätestab Riigikohtu reglement.

§ 3. Põhiseaduslikkuse järelevalve põhimõte

(1) Riigikohus tunnustab täielikult või osaliselt kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseaduse sätte ja mõttega.

(2) Riigikohus ei lahenda põhiseaduslikkuse järelevalve korras neid õigusvaidlusi, mis kuuluvad vastavalt seadusele teiste kohtute pädevusse.

§ 4. Riigikohtu pädevus põhiseaduslikkuse järelevalve alal

(1) Riigikohus arutab käesolevas seaduses tähendatud juhtudel ja korras:

1) Riigikogus vastuvõetud jõustunud seaduste vastavust põhiseadusele ning jõustunud otsuste vastavust põhiseadusele ja seadusele;

2) põhiseaduse paragrahv 107 kohaselt väljakuulutamata ja jõustumata seaduste vastavust põhiseadusele;

3) põhiseaduse paragrahv 109 alusel Vabariigi Presidendi poolt antud jõustunud seadluste vastavust põhiseadusele;

4) täidesaatva riigivõimu ja kohaliku omavalitsuse jõustunud õigustloovate aktide vastavust põhiseadusele ja seadusele;

5) Eesti Vabariigi jõustumata välislepingute vastavust põhiseadusele;

6) Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse paragrahv 2 kohaselt enne põhiseaduse jõustumist vastuvõetud õigusaktide vastavust põhiseadusele.

(2) Riigikohus ei anna eelnevat arvamust ettevalmistatavate seaduste, muude õigusaktide ja välislepingute eelnõude vastavuse kohta põhiseadusele ja seadusele.

(3) Riigikohus lahendab põhiseaduslikkuse järelevalve korras käesolevas paragrahvis tähendatud õigusaktide ja välislepingute põhiseadusele või seadusele vastavust üksnes taotluses soovitud ulatuses.

§ 5. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasjade arutamisel

(1) Kui kohus jõuab kohtuasja arutamisel järeldusele, et kohaldamisele kuuluv seadus või muu õigusakt on vastuolus põhiseadusega, tunnistab ta õigusakti põhiseadusevastaseks ja jätab selle kohaldamata.

(2) Kui kohus on tunnistanud otsuses seaduse või muu õigusakti põhiseadusevastaseks ja jätnud selle kohaldamata, teeb ta otsuse teatavaks Riigikohtule ja õiguskantslerile, millega käivitub põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus Riigikohtus.

§ 6. Subjektid, kellel on õigus taotleda põhiseaduslikkuse järelevalvet Riigikohtult

(1) Ettepaneku seaduse, muu õigusakti või välislepingu põhiseadusele või seadusele vastavuse kontrollimiseks võivad Riigikohtule vahetult esitada:

- 1) Vabariigi President - põhiseaduse paragrahvis 107 tähendatud juhtudel;
- 2) õiguskantsler - põhiseaduse paragrahvis 142 tähendatud juhtudel ja välislepingute põhiseadusele vastavuse kontrollimiseks;
- 3) kohtud - käesoleva seaduse paragrahv 5 2. lõikes tähendatud juhtudel.

(2) Ettepanek esitatakse Riigikohtule motiveeritud taotlusena.

II. osa

Menetluse kord

§ 7. Asja arutamise avalikkus

(1) Põhiseaduslikkuse järelevalve asja arutamine on avalik.

(2) Kohus võib oma istungi või osa sellest kuulutada kinniseks, kui see on vajalik riigisaladuse hoidmiseks.

(3) Kohus võib peale hoiatamist eemaldada istungisaalist isikud, kes rikuvad korda ja takistavad sellega asja arutamist.

(4) Istungisaalis viibivad isikud võivad kohapealt istungit helisalvestada ja teha kirjalikke märkmeid.

(5) Filmimiseks, pildistamiseks, videosalvestuseks, raadio- ja teleülekandeks on nõutav kohtu luba.

(6) Kohtuotsuse tegemise juures võib viibida kolleegiumi või üldkogu sekretär, kes ei tohi avalikustada nõupidamise ja hääletamise käigus avaldatud arvamusi ega seisukohti.

§ 8. Kohtumenetluse keel

(1) Kohtumenetlus toimub riigikeeles.

(2) Teises keeles koostatud dokumendid avaldatakse tõlgituna riigikeelde.

(3) Asjaosalised, kes ei valda riigikeelt, võivad esineda kohtus tõlgi vahendusel emakeeles või mõnes muus keeles, mida nad valdavad.

§ 9. Kollegiaalsus

(1) Riigikohus lahendab põhiseaduslikkuse järelevalve asju kollegiaalselt kas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegiumi või üldkogu istungil.

(2) Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium arutab asju vähemalt kolmeliikmelises koosseisus.

(3) Asi võidakse anda üldkogule, kui selle arutamisel kolleegiumis vähemalt üks kohtunik on jäänud eriarvamusele.

(4) Riigikohtu üldkogu on pädev asja arutama, kui kohal on vähemalt 11 liiget, sealhulgas vähemalt kolm põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegiumi liiget.

§ 10. Taotluse esitamise ja asja lahendamise tähtaeg

(1) Taotluse seaduse või muu õigusakti vastavusest põhiseadusele või muule seadusele võib esitada nende jõustumise päevast. Põhiseaduse paragrahvis 107 tähendatud juhul võib põhiseaduslikkuse järelevalvet taotleda jõustumata seadusele.

(2) Taotluse välislepingu põhiseadusele või seadusele vastavuse kontrollimiseks võib esitada selle allakirjutamisele järgnevast päevast.

(3) Kohus lahendab asja ja üldjuhul kuulutab otsuse kahe kuu jooksul, arvates nõuetekohase taotluse esitamisest Riigikohtule. Seda tähtaega võib pikendada Riigikohtu üldkogu mitte rohkem kui kahe kuu võrra.

(4) Põhiseaduse paragrahvis 107 tähendatud juhul lahendab kohus asja ja kuulutab otsuse ühe kuu jooksul, arvates nõuetekohase taotluse esitamisest Riigikohtule. Seda tähtaega ei saa pikendada.

§ 11. Riigikohtule esitatava taotluse sisu ja vorm

(1) Taotluses vaidlustatava seaduse, muu õigusakti või välislepingu põhiseadusele või seadusele vastavuse selgitamiseks peab olema näidatud:

- 1) kellele taotlus on adresseeritud;
- 2) taotleja nimi ja postiaadress;
- 3) seaduse, muu õigusakti või välislepingu täpne nimetus ja sätted, mille põhiseadusele vastavust vaidlustatakse, selle vastuvõtmise, allakirjutamise või sõlmimise kuupäev ja avaldamise koht;
- 4) põhiseaduse sätted, millele vaidlustatav seadus, muu õigusakt või välisleping ei vasta;
- 5) taotluse põhistus.

(2) Taotlusele lisatakse vaidlustatava seaduse, muu õigusakti või välislepingu tekst ja muud taotluse aluseks olevad dokumendid. Taotlusele kirjutab alla paragrahvis 6 tähendatud ametiisik või paragrahvis 5 tähendatud juhtudel vastava kohtu esimees.

(3) Riigikohtul on õigus nõuda taotluse esitajalt täiendavaid dokumente ja selgitusi.

(4) Taotlusele ja sellega koos esitatud dokumentidele lisatakse nende ärakirjad kaheksas eksemplaris.

§ 12. Taotluse vastuvõtmisest keeldumine

Riigikohus keeldub motiveeritult taotluse vastuvõtmisest või selle läbivaatamisest, kui:

- 1) taotlus ei kuulu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu pädevusse;
- 2) taotluse on esitanud isik, kes ei ole märgitud käesoleva seaduse paragrahvis 6;
- 3) taotlus ei vasta paragrahv 11 nõuetele. Kohus võib nõuda taotluse sisu- ja vorminõuete eiramisest tulenevate puuduste kõrvaldamist. Kui taotluse esitaja on sisu- ja vorminõuete eiramisest tulenevad puudused kõrvaldanud, võtab Riigikohus asja arutamisele.

§ 13. Õigusakti vastuvõtjalt arvamuse nõudmine

Riigikohus saadab taotluse ärakirja seaduse või muu õigusakti vastu võtnud organile ning võib nõuda temalt määratud tähtajaks arvamuse esitamist.

§ 14. Asjaosalised

(1) Asjaosalised taotluse läbivaatamisel Riigikohtus on:

- 1) taotluse esitanud ametiisik või tema esindaja;
- 2) vaidlustatud seaduse või muu õigusakti vastu võtnud organi esindaja.

(2) Asja arutamise aeg ja koht teatatakse asjaosalistele, kuid nende puudumine kohtuistungilt ei takista arutamist.

(3) Kui Riigikohus tunnistab asjaosalise ilmumise kohustuslikuks, võib kohus tema mitteilmumisel arutamise edasi lükata.

(4) Kohtuistungist võivad ametikoha järgi sõnaõigusega osa võtta õiguskantsler ja justiitsminister või nende esindajad.

§ 15. Arutamise ettevalmistamine

(1) Kohtusse kutsutakse:

- 1) asjaosalised;
- 2) Riigikohtu äranägemisel spetsialistid arvamuse andmiseks.

(2) Kohtusse kutsutavatele isikutele saadetakse kutse aegsasti enne kohtuistungit. Kohtukutsele märgitakse ilmumise kohustuslikkus ja mitteilmumise tagajärjed.

(3) Riigikohtul on õigus:

- 1) nõuda õigusakti vastu võtnud organilt täiendavaid dokumente ja selgitusi;
- 2) pöörduda rahvusvaheliste organite poole konsultatsiooni saamiseks.

(4) Kohtud, riigi- ja omavalitsusorganid on kohustatud esitama Riigikohtule nõutud dokumente ja selgitusi määratud tähtajaks.

§ 16. Arutamise kord

- (1) Arutamise kord sätestatakse seaduse ja Riigikohtu relemendiga.
- (2) Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegiumi eesistujaks on Riigikohtu esimees või tema äraolekul ametilt vanim kolleegiumi liige.
- (3) Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegiumi või Riigikohtu üldkogu istung algab kohtukolleegiumi liikme ettekandega ja taotluse esitaja või tema esindaja selgitusega.
- (4) Kohtuistungile kutsutud spetsialist esitab oma arvamuse ja asjaosalistel on õigus esitada talle küsimusi.
- (5) Riigikohtu liikmed võivad asja arutamise käigus esitada küsimusi ettekandjale, asjaosalistele ja spetsialistile.

§ 17. Istungi protokoll

Istungi käik ja väljendatud seisukohad protokollitakse Riigikohtu relemendis sätestatud korras.

§ 18. Otsuse tegemine ja kuulutamine

- (1) Otsus tehakse motiveeritult ja nõupidamissaladust järgides lihthäälteenamusega.
- (2) Kõik asja otsustamisel tekkinud lahkaramused lahendavad kohtunikud hääletamisega. Ühelgi kohtunikul ei ole õigust hääletamisest keelduda ega erapooletuks jääda. Häälte võrdsel jagunemisel otsustab asja eesistuja hääle, kes hääletab viimasena.
- (3) Otsus vormistatakse kirjalikult ja sellele kirjutab alla Riigikohtu esimees või tema äraolekul ametilt vanim asja lahendamisel osalenud kolleegiumi liige.
- (4) Otsusele lisatakse vähemusse jäänud kohtuniku eriarvamus, mis peab olema esitatud otsuse kuulutamise ajaks.
- (5) Kohtuotsuse kuulutamise aeg tehakse asjaosalistele teatavaks pärast asja arutamise lõpetamist. Otsus kuulutatakse hiljemalt kahe nädala jooksul pärast arutamise lõpetamist.
- (6) Otsuse ärakiri edastatakse asjaosalistele.

§ 19. Riigikohtu volitused asja lahendamisel

- (1) Kohtul on õigus:
 - 1) jätta taotlus rahuldamata;
 - 2) taotlus rahuldada ja tunnistada seadus või muu õigusakt kehtetuks kas täielikult või osaliselt;
 - 3) tunnistada välisleping põhiseadusega vastuolus olevaks;
 - 4) tunnistada seadus põhiseaduse paragrahvis 107 tähendatud asja lahendamisel põhiseadusega vastuolus olevaks.
- (2) Kui seadus või muu õigusakt tunnistatakse kehtetuks osaliselt, tuleb kohtuotsuses täpselt märkida, millises osas seadus või muu õigusakt kehtetuks tunnistatakse.

§ 20. Otsuse jõustumine

- (1) Otsus jõustub tema kuulutamise päevast.
- (2) Otsus on lõplik ega kuulu edasikaebamisele.

§ 21. Riigikohtu otsuse tõlgendamine

- (1) Põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud kohtuotsust tõlgendab Riigikohus.
- (2) Tõlgendus vormistatakse kirjalikult.

§ 22. Vigade parandamine

- (1) Pärast otsuse kuulutamist on otsuse teinud kohtul õigus omal algatusel või asjaosaliste taotlusel parandada otsuse kirjavead, sõnastuse puudused või ilmsed vormilised ebatäpsused.
- (2) Väljastatud vigased ärakirjad nõuab tagasi ja parandab või asendab otsuse teinud kohus.

§ 23. Kohtuotsuse kohustuslikkus

Riigikohtu otsus on täitmiseks kohustuslik kõigile Eesti Vabariigi riigivõimu- ja valitsemisorganitele, kohalikele omavalitsustele, kohtutele, ametiisikutele ning juriidilistele ja üksikisikutele.

§ 24. Otsuse avaldamine

- (1) Riigikohtu otsused avaldatakse Riigi Teatajas.
- (2) Kui Riigikohus peab vajalikuks, esitab ta otsuse avaldamiseks ka ajakirjanduses.

§ 25. Kohtukulud

Asja läbivaatamisel tekkinud kulud kaetakse riigieelarvest.

§ 26. Trahvid

- (1) Riigikohtu istungile mõjuva põhjuseta ilmutata jätmise eest, kui ilmutamine oli kohustuslik, kohtu töö takistamise või häirimise ning kohtu vastu lugupidamatuse avaldamise eest võib Riigikohus süüdlast trahvida kuni 200 päevapalga ulatuses.
- (2) Trahvimäärus täidetakse kohtuotsuste täitmiseks seadusega sätestatud korras.

§ 27. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub Riigi Teatajas avaldamise päevast.

Riigikogu esimees Ü. Nugis